אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית. תימה למה מיקפיד רבא לעיל[ו] שמא קמו מפניו שחרית וערבית ולאו אדעתיה וגרמא לפרש דדין זה אינו נוהג אלא באותם הדברים בבית הרב דמסתמא עמדו שחרית וערבית אבל תלמידים אחרים מיידין לעמוד אפי' מאה פעמים ביום שמא ירגה אחר ויחשדם ואפילו אותם שדרין בבית הרב נמי אם באו פעם אחת משאין צריכין לעמוד: **[אין** ת"ח בו'. תימה ומי כל הני דלעיל[א] מיירי בלא קמו שחרית וערבית ול"ל אינו רשאי אינו חייב כדפי' לעיל[ב]) ת"י: **ואימא** מורא משקלות. פירש בקונטרס גבי משקלות כתיב (דברים כה) אבן שלמה ולדק יהיה לך וקשה דלא מצינו בשום מקום דכתיב בהו מורא בהדיא[ג] ויש גורסים מכשולות דכתיב (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשול וירגא ות"ת א"כ מאי משני פני פני גמר גבי מכשול נמי כתיב לפני עור לא תתן מכשול וי"ל דלא דמיי ט)דעמידה מפני זקן שייך לירא מפני השם כדאמר (נ"ק דף מא:) את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח[ד] ור' יצחק מפרש דמצינו מורא במשקלות כדאמרי' במדרש[ה]) זכור את אשר עשה לך עמלק ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים היינו בשביל המשקלות[ו] ועל עון זה בא עמלק דבתר פרשת משקלות כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק בפרשת כי תצא והיינו דכתיב במשלי (יא) מאזני מרמה תועבת ה' ואבן שלמה רצונו וסמוך ליה בא זדון ויבא קלון כלומר שעל עון זה בא זדון וקלון של עמלק:

ותפילין

[א]אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים מיתיבי [ב]ר' שמעון בן אלעזר אומר מנין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת ואי אמרת שחרית וערבית בלבד אמאי לא ניטרח חיובא הוא אלא לאו כולי יומא לא לעולם שחרית וערבית בלבד ואפ"ה כמה דאפשר ליה לא ניטרח אמר ר' אלעזר כל ת"ח שאין עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח שנאמר [ו]וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלהים מורא זו איני יודע מהו כשהוא אומר[ג] [2]ויראת מאלהיך הרי מורא זו קימה ואימא מוראת רבית ומוראת משקלות ר' אלעזר פני פני גמר איבעיא להו בנו והוא רבו מהו לעמוד מפני אביו ת"ש דאמר ליה שמואל לרב יהודה [ד]שיננא [3]קום מקמי אבוך שאני רב יחזקאל [3]דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל נמי קאים מקמיה אלא מאי קאמר ליה הכי קאמר ליה זימנין דאתי מאחורי קום את מקמיה ולא תיחוש ליקרא דידי איבעיא להו בנו והוא רבו מהו שיעמוד אביו מפניו ת"ש דאמר ר' יהושע בן לוי אני איני כדי לעמוד מפני בני אלא משום כבוד בית נשיא טעמא דאנא רביה הא איהו רבאי קאימנא מקמיה [ה]ה"ק אני איני כדי לעמוד מפני בני ואפילו הוא רבאי דהא אנא אבוה אלא משום כבוד בית נשיא איבעיא להו רכוב כמהלך דמי או לא אמר אביי ת"ש [א] [ז]**הטמא** [ח]יושב תחת האילן וטהור עומד טמא טמא עומד תחת האילן וטהור יושב טהור ואם ישב הטמא הטהור טמא וכן באבן המנוגעת ואמר רב נחמן בר כהן זאת אומרת [ט]רכוב כמהלך דמי ש"מ איבעיא להו מהו לעמוד מפני ספר תורה ר' חלקיה ור' סימון ור' אלעזר אמרי [י]קל וחומר [כ]מפני לומדיה עומדים מפניה לא כל שכן ר' אלעי ור' יעקב בר זבדי הוו יתבי חליף ואזיל ר' שמעון בר אבא וקמו מקמיה אמר להו חדא דאתון חכימי ואנא חבר ועוד כלום תורה עומדת מפני לומדיה סבר לה כר' אלעזר דאמר ר' אלעזר אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה [ל]חלייט עלה אביי: [3]והביטו אחרי משה עד בואו האהלה ר' אמי ור' יצחק נפחא [מ]חד אמר לגנאי וחד אמר לשבח מאן דאמר לגנאי כדאיתא מ"ד לשבח אמר חזקיה אמר לי ר' חנינא בריה דר' אבהו א"ר אבהו א"ר אבדימי דמן חיפא [נ]חכם עובר עומד מלפניו ד' אמות וכיון שעבר ד' אמות יושב [אב ב"ד עובר עומד מלפניו מלא עיניו וכיון שעבר ד' אמות יושב [ס]נשיא עובר עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו שנאמר והביטו אחרי משה עד בואו האהלה: [מ]כל מצות עשה שהזמן גרמא וכו': ת"ר איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא סוכה ולולב שופר וציצית

ותפילין

מכבוד שמים. שהרי פני יוצרו אינו מקבל אלא שחרית וערבית הלכך מי שעומד מפני רבו שחרית אינו רשאי לעמוד מפניו אלא ערבית: **אמאי לא.** מאי טרחא איכא אורחא דמילתא הוא: **לא ניטרח** גרסינן: **וטוב לא יהיה לרשע.** אין טוב אלא תורה[ע] שנאמר כי לקח טוב אלא תלמוד משתכח ולא יאריך ימים אלא כגל מה טעם לפי שאינו ירא מלפני ה' ומורא זו קימה היא כדמפרש ואזיל: **מוראת רבית.** דגבי רבית נמי כתיב (ויקרא כה) אל תקח מאתו וגו' ויראת וכן גבי משקלות (דברים כה) [פ]אבן שלמה ולדק וכו': **פני פני גמר.** כתיב הכא מלפני וכתיב התם (ויקרא יט) מפני שיבה: **והוא רבו.** הכן רבו של אביו: **מקמי אבוך.** ואע"ג דרב יהודה רביה דרב יחזקאל אבוה הוה כדאמרי' לעיל (דף לב.) אבא לא תתנייא הכי: **אלא מאי קאמר ליה.** אמאי צריך לאזהורי אי לאו למילף מינה הוראה בעלמא דאף על פי שהוא רבו חייב לעמוד מפניו: **אני איני כדאי לעמוד מפני בני.** קס"ד דה"ק אני רבו של בני ולא הייתי כדי לעמוד מפניו אלא מפני שנתחתן בנשיא ומדקאמר אני איני כדי ש"מ דאילו היה כדי שהיה תלמידו הוה ליה למיקם: **ה"ק.** כלומר איני כדי דקאמר לאו משום גדולת תורה הוא אלא מפני שהוא אביו קאמר דאין אב כדי לעמוד מפני הבן: **רכוב כמהלך דמי.** רבו רכוב כמהלך דמי וצריך לעמוד מפניו: **או לאו.** כמהלך דמי אלא כיושב דבתרייה דידיה אזלינן והא קא יתיב: ה"ג להך ברייתא בת"כ **טמא יושב תחת האילן וטהור עומד טמא טמא עומד תחת האילן וטהור יושב טהור ואם ישב הטמא הטהור טמא וכן באבן המנוגעת.** וליף לה מקרא דאין מצורע מטמא טהור הנכנס עמו לאהל אלא א"כ יושב המצורע. וריש דברייתא הכי איתא ממון למחנה מושבו[ב] מושבו טמא מכאן אמרו הטמא יושב תחת האילן כו': **טמא עומד תחת האילן וטהור יושב טהור.** דישבת טהור לא מהני מידי אלא ישיבת טמא: **וכן באבן המנוגעת.** ואדם נושאה תחת האילן וטהור יושב תחת האילן לא נטמא הטהור עד שישב נושא האבן ואם ישב נושא האבן נטמא הטהור ואפי' הוא עומד: **זאת אומרת.** מדקתני וכן באבן המנוגעת: **רכוב כמהלך דמי.** דלאו בתריה דידיה אזלינן אלא בתר בהמה הנושאתו דהא הכא לא בתר אבן אזלינן אלא בתר אדם הנושאה אזלינן דאי בתרה דידה אזלינן אפילו לא יושב נושאה נטמא הטהור דהא איהי מיתב יתבא בתיקו

או בכתיפו של זה הנושאה: **מהו לעמוד.** מי מיחייב למיקם או לא: **תורה עומדת מפני לומדיה.** בתמיה לפי שעסוקים בדבר הלכה היו קרי להו לדידהו תורה עצמה ולדידיה קרי לומדיה: **לייט עלה אביי.** אהך דרבי אלעזר כל מאן דליית ליה: **כדאיתא.** משום דדבר מגונה הוא לא רצה לפרסמה והרי הוא מפורש [ג]במדרש רבי תנחומא[ד] ראו כמה עניים שוקיו כמה צואתו שמן הכל משלנו: **עומד מלפניו.** משמתחיל ליכנס לתוך ארבע אמות ואינו יושב עד שיעברו הימנו ארבע אמות הסניות: **שנאמר והביטו אחרי משה.** ומשה נשיא היה:

ותפילין

עין משפט נר מצוה

שע א מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הל' ח סמג עשין יג טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף טז בהג"ה: **שעא** ב מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ד טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ז: ג [טוש"ע י"ד סי' רמד סעי' יב]: ד מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ד' טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ז: **שעב** ה מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הלכה יב ופ' ט"ז הל"ג: **שעג** ו מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' ד סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף טז: **שעד** ז מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכה ט סמג עשין פה טוש"ע י"ד סימן רפב סעיף כ: **שעה** ח טוש"ע שם סי' רמד סעיף יא: **שעו** ט מיי' פ"ו מהל' ת"ת הלכה ו סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמד סעיף ט: **שעז** י מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג: **שעח** כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד: **שעט** ל מיי' פי"ב מהל' ע"ז הלכה ג סמג לאוין מז טוש"ע מ"ח סימן ח סעיף ב:

תורה אור השלם

1. וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לָרָשָׁע וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים: קהלת ח יג
2. מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט לב
3. וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה: שמות לג ח

תוס' ר"י הזקן

אפילו הכי. לא נטרח שחרית וערבית. מקמי אמוך. ורבי יהודה היה רבו שלמדו, כי הוה תני לרמי בריה הנשרפין בנסקלין והוה תני ליה נסקלין בנשרפין, כדאיתא באלו הן הנשרפין [סנהדרין פ, ב] ולעיל [לב, א] מייתי לה בגמרא אגב גרדא. כמהלך. וחייב לעמוד. ופסק הר"ם [ממרים פ"ו ה"ד] כפשט המימרא דשמואל דמשמע אפילו בנו רבו עומד מפני אביו ואינו עומד מפניו. שהזמן גרמא. כלומר שזמן קבוע לעשות המצוה והזמן גורם עשייתה.

מסורת הש"ס

א) [לעיל לב:], ב) [ברי"ף ובגל"ש ובע"י טוסף: תקוס. ועיין גילסת רש"י בחגיגה ה ע"א ד"ה מבעבו], ג) [עמ"ש על הגליון חגיגה טו:], ד) בגעים פי"ג משנה ז [ע' בר"ש שם] ברכות כה. מוספתא דנגעים פ"ו ה"ה ת"כ פ' מזריע פרק יב, ה) מכות כב: ע"ש, ו) ברכות יג: טו. כב. תענית כט: נקמן עא: [פסחים קד. מ"ק יב: נדה יד. כ:], ז) שקלים פ"ה ה"ב, ח) עירובין כ. ברכות כ: תוספתא דקידושין פ"א ה"ח ע"ש [ועי' מש"נ לעיל כט.], ט) [ברכות ה.], י) [גרלה ע"ש וע"ל מאזני צדק האמור בפרשת קדושים [ויקרא יט, לו]. (רש"ש)], כ) [ויקרא יג, מו], ל) ירושלמי סוף בכורים הל' ג ובשקלים פ"ה הל' ב, מ) [פרשת כי תשא], נ) [דף לב:], ס) [בעמוד ל' ד"ה אין], [וכ"כ תוס' מוגן גד:], ע) [בתוס' הרא"ש: דבעמידה], פ) [בתוספתא פרשת כי תצא פיתון ח].

גליון הש"ס

גמ' יושב תחת האילן וטהור כו'. עי' יבמות דף קג ע"ב תד"ה מין שנכנס:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אמא יושב כו'. עי' בנוסח הגמרא דברכות דף כה:

מוסף רש"י

שלא יטריח. אם יכול לילך דרך אחרת שלא יעמיד את הלבור (לעיל לב:). מורא זו קימה. כבוד מכמיס (חגיגה ה.). פני פני גמר. ג"ש גמר (סוכה ה:). טמא עומד תחת האילן. ולא נטשא את המת קאי, דמת לא שנא עומד ולא שנא יושב ולא שנא הולך אהל הוא, וגבי מצורע קתני לה בת"כ דגלי ביה רחמנא יושבה דכתיב בדד ישב מחוץ למחנה מושבו (ברכות כה.). לייט עלה אביי. כל איסמון על זה (לקמן עא.).

מוסף תוספות

א. שהיו מקפידין אפילו בסעודה. תוס' הרא"ש. ב. לא בפרשת קדושים ולא בפרשת כי תצא. תוס' רי"ד. ג. ומורא רבך כמורא שמים. תוס' הרא"ש. וכן הוא בתוס' בדפו"ר. ד. שלא היית הזיר במשקולות. תוס' הרא"ש.

א) [בכת"י: והקהל], ב) עירובין מז., ג) שם כו:, ד) מוכה כח. מ"כ ע' אמור פרק י כתיב האזהרה לרבות הנשים [ע"ש], ה) ג"ז שם:, ו) [פסחים קכ ע"א], ז) [דברים טז, יג], ח) [ברש"י שבת"ר נוסף ד"ה והקהל. לכתיב הקהל את העם האנשים והטף וגר' לשמוע מן המלך פרשת הקהל בסוכות בשמטה], ט) [כרא"ש ח, כח], י) [חגיגה ב ע"א], וע"ש תוד"ה מון], כ) [בעמוד כז], ל) [לעיל כט ע"ב, ע"ש], מ) [שמות לא, יג], נ) [שם ד"ה בזירים], ס) [שם ד"ה ואיתמר], ע) [דפרקין ה"ו (כמ ע"א)], פ) [בדפו"ר: מלו"], צ) [פרשת כי תצא סימן רכט], ק) [לקמן לה ע"א], ר) [ל"ל לפני יאות עי' ר"מ כו: וכ"כ תוס' שם ד"ה מיגו עובר וכו'], ש) [מל"ל דאמ"כ. (עצמות יוסף)], ת) [מולין קמא ע"א], א) [בעירובין כו ע"ב וע"ש בהג"ה], ב) [עירובין פא ע"א ע"ש], ג) [בדפו"ר: בגרי], ד) [דברים ל, כ], ה) [לף כט:]. ו. ושם מפיק הש"ס ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם וכ"כ תוס' בשבת לב: ד"ה מקרא כו' לכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם],

מוסף רש"י

הרי מצה. לילה הראשונה תוכם עשה היא, בערב תאכלו מצות, ושאר כל הימים אם רצה להפתקן בצהר בלא לחם אין תוכה עליו לאכול (ערובין כו:). שמחה. ושמחת אתה וביתך הרי נשים בשמחע, ומנה נמי תוכה לנשים במסכת פסחים (מג.) מהיקשא דלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, כל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, ונשים ישנן בכל תאכל חמץ, דכל מצות לא תעשה נשים מחוברות באנשים, דהוקשו נשים לאנשים לכל עונשים שבתורה (שם). לעולת לרגל ולשמות בחג עם בעלה דעל הבשמחה לעלות נשים דכתיב ושמחת אתה וביתך (דברים יד) (חגיגה ו.). הקהל. כמועד שנת השמיטה בחג הסוכות המלך עומד על בימה וקורא לפניהן מצות משנה תורה כדאיתא בסוטה (מא.), וכתיב האנשים והנשים והטף (ערובין שם). והרי תלמוד תורה. נשים פטורות, דכתיב ולמדתם אותם את בניכם, ולא בנותיכם (שם). פריה ורביה דכתיב פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה, אם דרכו לכבוש ואין אשה דרכה לכבוש (שם). ופדיון הבן. בנו הבכור, חוזה על האב ולא על האם, שמעינן לה מדכתיב הבכר בניה יפקיד, כל שחייב ליפקדו חייב לפדות את בנו ואשה אינה בכלל פדיון עצמה דכתיב בכור בנין תפדה ולא בנותיך, אינה נמי במצות פדיון בנה הבכור (שם). אין למדין מן הכללות. כל היכא דתנן כלל לא אמרינן דוקא הוא, דאיכא דק במילתיה ואיכא מילי דלתנאנו בהכוא כלל (ערובין ס.) ואפי' במקום שנאמר בו חוץ. מדבר פלוני דאיכא למימר מדאפקיה לפלוני ודאי דק בכללא אפילו הכי לא יליפינן מיניה דדילמא שייר ולא אפיק כל מאי דבעי (שם). בכל מערבין. עירובי תלמוד ותחומין, ומשתתפין. ממבוי, חוץ מן המים ומלח. דלאו מידי דמזון הן, וטעמא דעירוב משום דדעתו ודירתו בתחום מזונותיו הוא וכיון שנתנו לו בני אתר כדי מזונו בבית אחד, נעשה כאילו טולן דרים בתוכו ומנאתא טולן רשות אחת וכן בעירובי תחומין נעשה כמי שבתא שם ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח, הלכך דבר מזון בעינן (שם כו:). תפילין. נמי מצות עשה שהזמן גרמה דקבר לילה ובשת לאו זמן תפילין ניעבו (ברכות כ.). ונקיש מזוזה לתלמוד תורה. דכתיב ולימדתם אותם את בניכם ומסתר ליה וכתבתם מה תלמוד תורה פטורות ואנ"ג דאין הזמן גרמה רחמנא פטרינהו דכתיב את בניכם ולא בנותיכם כאן מחוקה נשים דמקום מזוזה ומזוזה לא נמי דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם (ברכות כ:). למען ירבו ימיכם. אם עשיה כן יהיו ואם לאו לא יהיו שדברי תורה מדרשים מכלל לאו הן ומכלל הן לאו (דברים יא כא). נשי לא בעי חיי. בתמיה (ברכות כ:). האזדרח. בני יהרלל ישנו בסוכות, מיומן שבאזרחים, להוציא את הנשים (סוכה כח.).

תפילין. וקסבר לילה לאו זמן תפילין אי נמי שבת ויו"ט לאו זמן תפילין הילכך כיון דאיכא שעתא דלא מיחייב בה זמן גרמא הוא: **אכידה.** השבת אבידה: **וכללא הוא.** בתמיה וכי כלל קונה הוא דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות: **והרי אכילת מצה.** ליל ראשון שהוא חובה דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מצות[1] וזמן גרם לה בע"ו בניסן ונשים חייבות דאמר בפסחים (דף מג:) נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר[2] לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ונשים איתנהו בכל תאכל חמץ דמצות לא תעשה היא: **וכן שמחה.** ברגל דכתיב (דברים טז) ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך[3]: **תלמוד תורה.** דאמרן לעיל (דף כט:) נשים פטורות וכן פדיון הבן דכתיב בפירקין (שם.): **ופריה ורביה.** אמרינן ביבמות (דף סה:) האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה ויליף לה מן וכבשוה[4] אים דרכו לכבוש ואין דרכה של אשה לכבוש ולא דלא קרינן ביה ובכבשוה לא קרינן ביה פרו ורבו: **אין למדין מן הכללות.** כל היכא דתני כלל כי האי גוונא כל מצות עשה וכו' וכל מצות לא תעשה הכל חייבין בראיה[5] אין למדין מהם דאיכא בהו דלאו דוקא ואפילו מקום שנאמר בו חוץ דאיכא למימר מדאפקיה האי דאפיק ש"מ דוקא הוא ולא שייר מידי אפ"ה אין למדין: **כל מערבין.** עירובי תחומין: **ומשתתפין.** שיתופי מבואות: **חוץ מן המים ומן המלח.** דמידי דזיין בעינן והני לא זייני שבמקום מזונותיו של אדם חשובה דירתו ושביתתו: **והאיכא כמהין ופטריות.** מיני אוכלין הם וקיים להו לרבנן דלא זייני: **גמירי מתפילין.** במה מצינו בתפילין שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות אף כל וכו'. ולקמן[6] פריך אדליף מתפילין לפטור ציצית מנלה ממצה והקהל לחיוב: **גמירי מתלמוד תורה.** דאיתקוש להדדי וסמכתם לבניך (דברים ו) וכתיב בתריה וקשרתם לאות: **מה תלמוד תורה נשים פטורות.** דכתיב לבניך ולא לבנותיך[7] אף תפילין נשים פטורות: **ונקיש תפילין למזוזה.** לחייב הנשים דהא כתיב בתריה וכתבתם על מזוזות וגימא מה מזוזה נשים חייבות דכתיב ולמדתם אותם את בניכם: **תפילין לא איתקוש בשניה.** שתלמוד תורה מפסיק ביניהם: **ונקיש מזוזה לתלמוד תורה.** דכתיבתקש בפרשה שניה דסמיך ליה וכתבתם וגימא נשים פטורות: **לא ס"ד.** לפטור נשים מדאלה מתן שכרה בריבוי ימים ונשי נמי בעי חיי: **האזרח להוציא את הנשים.** בריתא היא במסכת סוכה: מיצטריך

ותפילין וציצית. אע"ג דקיימא לן בהקומץ רבה (מנחות דף לו:) דלילה זמן תפילין והלכה ואין מוריח כן מ"מ שפיר הוי מצות עשה שהזמן גרמא שהרי אין נוהגין בשבתות וביו"ט כדדרשינן בפרק המוצא תפילין (עירובין דף לו.) לפי שאין לריכין אות דשבת גופא איקרי אות דכתיב[8] כי אות היא ולילית דחשבינן הכא מצות עשה שהזמן גרמא אומר ר"י דהיינו כרבי שמעון דבפרק התכלת (מנחות דף מג.) דסבר לילה לאו זמן ציצית הוא ופוטר נשים כדאיתא התם וכן הלכה דהא בפרק במה מדליקין (שבת דף סה:[9]) מפרש טעמא דסדין פטורה מן הציצית גזירה משום כסות לילה והיינו טעמא לרבי שמעון דוקא[10] ועוד קאמר בפ"ב דברכות (דף יד:[11]) דבמערבא אין אומרים פרשת ציצית בלילה ומסיק נמי אבין אמן מתמחילין מדמתחלי במערבא וכיון דמתחילין גמרינן[12] ותימה היכי משיב ציצית מ"ע שהזמן גרמא למ"ד (מנחות דף מא.) ציצית אוכת עלית היא כיון דכלי קופסא חייבין בציצית והתם ליכא זמן גרמא[13] כלל דבין ביום בין בלילה חייבין[14] ואפילו למ"ד (שם) ציצית אוכת גברא הוא קשה דכמו דכסות לילה פטורה כשהוא לובשה ביום[15] ה"נ כסות יום חייבת כשלובשה בלילה דהכי אמרינן בירושלמי[16] כסות יום שלבשה בלילה חייבת בציצית וא"כ היכי משיב לה זמן גרמא כיון שחייבת בין ביום ובין בלילה[17] ואומר ר"י כיון שחיובו[18] תלי במה שהזמן גרם[19] לבישתה ביום יש לה ליחשב זמן גרמא שזמן לבישתה גורם החיוב[20]: **מעקה** אבידה ושילוח הקן. תימה לרבי בכל הני כתיב לאו במעקה כתיב (דברים כב) לא תשים דמים בביתך אע"ג דמוקמינן ליה (בב"ק דף טו:) למגדל בלב רע וסולם רעוע דהיינו שימה בידים מ"מ אתי נמי למעקה להא דרשי בספרי[21] ועשית זו מצות עשה לא תשים דמים זו מצות לא תעשה ובאבידה נמי כתיב (דברים כב) לא תוכל להתעלם ובשלוח הקן כתיב (שם) לא תקח האם על הבנים וא"כ איך יהיו נשים פטורות אפילו הם זמן גרמא והא השוה הכתוב אשה לאיש בכל עונשין[22] שבתורה[23] ואומר ר"י דבכולהו משכחת בהו עשה בלא לאו במעקה אין שייך לא תשים דמים אלא בבונה בית מתחילה על מנת שלא לעשות מעקה[24] אבל אם היה בדעתו לעשות מעקה ולאחר שבנאו נמלך או שעשה ונפל אין שם אלא עשה דועשית מעקה ואז נשים פטורות ובאבידה נמי משכחת לה עשה בלא לאו[25] כגון שנעלה על מנת להחזירה וכגון שנעלה[26] אחר יאוש דהשתא ליתא בה לאו דלא תוכל להתעלם וגם ליכא לאו דלא תגזול נמי[27] ואח"כ נמלך שלא להחזירה דהשתא אינו עובר אלא משום השב תשיבם[28] ושלוח הקן נמי כגון שלקח האם על מנת לשלח ואח"כ נמלך ולא שלחה דהשתא ליכא לאו כי אם עשה דשלח[29] משלח[30] וי"מ דמ"מ איכא נפקותא כשיהיה לאשה לקיים מצות עשה דאי הוה אמינא דנשים פטורות מעשה דלאו הזמן גרמא כמו כן יהיו פטורות מן הלאוין דאיכא למימר דאתי עשה ודחי ל"ת אבל כשהן חייבות בעשה דלאו הזמן גרמא אז לא יבא עשה אחר וידחנו דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה אך הקשה הר"ר יוסף מארץ ישראל על פירוש זה א"כ גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט (שבת דף כה.) משום די"ט עשה ולא תעשה ושריפת קדשים איכא אלא עשה אשה שאינה חייבת בעשה די"ט דהוי זמן גרמא וכי תוכל להדליק בשמן שריפה בי"ט וכ"ת אין הכי נמי אתאי לא ליסתמיע תנא דלא אמר לך אלא מאי אית לך למימר דעשה שים עמו לאו אף הלאו אלים ולא דחי ליה עשה אף לא תעשה אלא אלים[31]: **בכל מערבין.** פי' בקונטרס[32] בין עירובי חצירות בין עירובי חצירות בעינן פת[33] לכך נראה בכל מערבין בעון ביטול תורה בנים קטנים מתים מ"מ לא הוי כי אם אסמכתא בעלמא והא דכתיב[34] כי הוא חייך דמשמע אשה נמי חייבת בת"מ מהאי טעמא גברא בעי חיי י"ל דקרא לא קאי אתלמוד תורה אלא אקיום מצות כלומר המורה מלמדת לך מצות שהם חייך ועוד יש לומר דאין ה"נ דהאי קרא קאי בין אתלמוד תורה כדאמר התם ובין אמזוזה כדאמר הכא מיהו אין סברא לומר דנחייבו נשים בתלמוד תורה משום סברא דגברי בעי חיי וכו' כיון דאשכחן מיעוטא גבייהו כדאמר לעיל[35] והודעתם לבניך ולא לבנותיך אבל מזוזה דליכא מיעוטא כלל אלא משום דרואה להקיש מזוזה לתלמוד תורה רואה לפטור נשים יש סברא לומר דאתי סברא דגברא בעי חיי ומפקא מהיקשא וממייבי נשים במזוזה:

ותפילין ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא מזוזה מעקה אבידה ושילוח הקן וכללא הוא [1]הרי מצה [2]שמחה [3]הקהל[4] דמצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות ותו והרי תלמוד תורה פריה ורביה ופדיון הבן דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים פטורות [5]אמר רבי יוחנן אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ דתנן [6]בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומלח ותו ליכא [7]והאיכא כמהין ופטריות אלא אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ: ומצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות: מנלן גמר מתפילין מה [8]תפילין נשים פטורות אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ותפילין גמר לה מתלמוד תורה מה תלמוד תורה נשים פטורות אף תפילין נשים פטורות ונקיש תפילין למזוזה תפילין לתלמוד תורה איתקיש בין בפרשה ראשונה בין בפרשה שניה תפילין למזוזה בפרשה שניה לא איתקיש ונקיש מזוזה לתלמוד תורה לא סלקא דעתך דכתיב [1]למען ירבו ימיכם גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי והרי סוכה דמצות עשה שהזמן גרמא דכתיב [2]בסוכות תשבו שבעת ימים טעמא דכתב רחמנא האזרח [3]להוציא את הנשים הא לאו הכי נשים חייבות אמר אביי איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל דכתיב בסוכות תשבו [4]תשבו כעין תדורו [5]מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו ורבא אמר איצטריך

מוסף תוספות

א. והוה מצי למימר טעמא גזירה שמא יקרע כסותו בתוך שלש ויתפרנו דהוי אליבא דר"ע אלא לא חשש כיון דהלכתא כר"ש. תוס' הרא"ש. ב. משמע דמודו כולהו דאין מצות ציצית בלילה ולכן נשים פטורות מן הציצית. תוס' שבת כה: ג. וצריך להטיל ציצית לכל כסות יום אפילו יתעטף בו בלילה וכסות לילה פטור אפילו יתעטף בו ביום. תוס' הרא"ש. ד. דאמרינן וראיתם אותו פרט לכסות לילה משמע דכסות לילה פטורה אפילו כשלובשה ביום. שם. ה. ואין הזמן גורם לחייב האדם בביום יותר מבלילה. שם. ו. בתוס' טוך ליתא תיבת גרם. ז. ולפנין שפיר מתפילין לפטור נשים אע"ג דלא הוו ממש כעין תפילין. תוס' הרא"ש. ח. ונשים חייבות בכל לא תעשה. ריטב"א. ט. דאכ' חבנה בית חדש קאי שלא יבנהו לדעת כן לשום דמים בביתו. תוס' הרא"ש ועי' עצמו"י. י. וא"ח כיון דמחוייב בהשבה איכא לאו דלא תגזול אע"ג דלא אתיא לידיה באיסורא מידי דהוה אכובש שכר שכיר דבריש איזהו נשך וי"ל דלא שייך לא תגזול מאחר שנתייאש. תוס' הרא"ש. כ. ובכי האי גוונא דליכא לא תעשה ואיכא עשה איצטריך לחייבו נשים בהו משם דהוו מצות עשה שלא הזמן גרמא. ריטב"א.

שפ א ב ג מיי' פי"ב מהל' ע"ז הלכה ג סמג לאוין נז:

שפא ד ה מיי' פ"ח מהל' עירובין הלכה ח סמג עשין ל טוש"ע ס"מ סימן שפו סעיף ה:

שפב ו מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה יג סמג עשין כב טוש"ע ס"מ סימן לח סעיף ג:

שפג ז מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ז סמג עשין מג טוש"ע ס"מ סימן תרמ סעי' ז:

שפד ח מיי' שם הל' ה סמג שם טוש"ע ס"מ סי' תרלט סעי' ז:

תורה אור השלם

1. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ: דברים יא כא
2. בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת:
ויקרא כג מב

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מעקה בסה"ד הלאו אלים. עיין מולין קמא ע"א תד"ה ל"ל:

הגהות מהר"ב רגשבורג

א) תוס' ד"ה מעקה כו' כגון שנעלה ע"מ להחזירה כו'. ר"ל כשנעלה לפני יאוש על מנת נמלך עליה שלא להחזירה ההשתא ליכא לאו דלא תוכל להתעלם כדאיתא בלא מצלאות (דף כו:) ואיכא משום שב תשיבם עכ"ל הריטב"א בביאור כוונת התוס' ועי' בעצמות יוסף קרוב לזה:

תוס' ר"י הזקן

חרן. אע"ג דתני חרן מדבר פלוני אפילו הכי אין למדין דאיכא טפי דתני הכי. ובפרק בכל מערבין (עירובין כז. א) חרן מן המים ומן המלח, ומותיב ר' יוחנן ותו ליכא והא איכא כמהין ופטריות.

איצטריך סד"א נילף חמשה עשר מחג המצות מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות צריכא והרי ראיה דמצות עשה שהזמן גרמא וטעמא דכתב רחמנא [1]זכורך [ז]א להוציא הנשים הא לאו הכי נשים חייבות איצטריך סד"א נילף ראיה ראיה מהקהל ואדילפינן מתפילין לפטורא נילף משמחה לחיובא [ח]אמר אביי [2]אשה בעלה משמחה אלמנה מאי איכא למימר בשרויה אצלו ונילף מהקהל משום דהוה מצה והקהל שני כתובים הבאים כאחד [ט]וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדים אי הכי תפילין וראיה נמי שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים צריכי דאי כתב רחמנא תפילין ולא כתב ראיה הוה אמינא נילף ראיה ראיה מהקהל ואי כתב רחמנא ראיה ולא כתב תפילין הוה אמינא אקיש תפילין למזוזה צריכא אי הכי מצה והקהל נמי צריכי למאי צריכי בשלמא אי כתב רחמנא הקהל ולא כתב מצה ה"א נילף חמשה עשר חמשה עשר מחג הסוכות אלא ניכתוב רחמנא מצה ולא בעי הקהל ואנא אמינא טפלים חייבים נשים לא כל שכן הילכך הוה להו ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים הניחא למאן דאמר אין מלמדין אלא למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר ותו מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות מנלן דילף ממורא מה מורא נשים חייבות אף כל מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות ונילף מתלמוד תורה משום דהוה ליה תלמוד תורה ופריה ורביה שני כתובים הבאים כאחד וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים ולרבי

סד"א נילף ט"ו ט"ו מחג המצות מה להלן נשים חייבות. פירש בקונטרס [ט] כל שישנו בכל תאכל ממץ ישנו בקום אכול מצה וא"ת למאי איצטריך במצה [י] דכל שישנו בכל תאכל ולומר דנשים חייבות במצה בגלוי הכי נמי ידעינן שנשים חייבות במצה לי האזרח להוציא את הנשים דגבי סוכה פשיטא דפטורות דהא מ"ע שהזמן גרמא היא אלא ש"מ דנשים חייבות במצה ולהכי איצטריך האזרח גבי סוכה להוציא את הנשים דלא נילף ט"ו ט"ו מחג המצות ואם כן למה לי טעמא דכל שישנו וי"ל דע"כ איצטריך לטעמא דכל שישנו דאי לא דחזינן מייתי דנשים חייבות במצה ה"א האזרח אתא לרבויי נשים דלמעוטי לא איצטריך דהא מ"ע שהזמן גרמא הוא אבל השתא דחזינן דחייבות במצה מכל שישנו בכל תאכל ממץ א"כ ע"כ האזרח למעוטי אתא דלרבות לא איצטריך דמג"ש דט"ו ט"ו נפקא: **אשה** בעלה משמחה. פי' בקונטרס אין חובת השמחה בה אלא על בעלה שישמחנה אלמנה מאי איכא למימר פירוש דכתיב בה שמחה דכתיב (דברים טז) והלוי והגר והיתום והאלמנה ומשני בשרויה אצלו כלומר לא נעשית היא אלא בעניה הכתוב מדבר שנתחייב מי שהיא שרויה אצלו לשמחה משלו במאכל ובמשתה וכלי פשתן עד כאן לשונו וקשה לר"ת דהיינו בזמן שאין בהמ"ק קיים כדמוכח בערבי פסחים (פסחים דף קט.) דקאמר אנשים ברואי להם ביין ונשים ברואי להם בנגדי צבעונים והוא מילתא לא מיתוקמא אלא בזמן שאין בהמ"ק קיים דלאמר התם דבזמן הזה אין שמחה אלא ביין אבל בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר [א] שנאמר [ב] וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ועוד דמשמע מתוך לשון הקונטרס שאינו חייב להעלותה לירושלים ולהאכילה שלמי שמחה מיהו במס' חגיגה (דף ו.) [ג] לא משמע הכי דקאמר התם בן שאינו צריך לאמו חייב [ד] להעלות עולת ראיה להר הבית ואם הוא צריך לאמו אינו חייב ופריך עד [ה] האידנא מאן אתייה ועוד [ו] קאמר אביי עד הכא דהוה אמיה דמיחייבה בשמחה אתייה ועוד [ז] אי שמחה בכלי פשתן זה יכולה לעשות בביתה ועוד מניא בתוספתא (דחגיגה פ"א) [ח] שלא מצות נעשוו ישראל ראיה חגיגה שמחה יש בראיה שאין בשניהם שכולה לשמים ויש בחגיגה מה שאין בשניהם שן נוהגת לפני הדבור ויש בשמחה שאין בשניהם שהשמחה נוהגת בחיים ובאשה אלמנה בגוף הקרבן [ט] קאמר ומפרש ר"ת אשה בעלה משמחה בשלמי שמחה שלו שהחובה מוטלת על בעלה [י] ובאלמנה על שרויה אצלו אבל היא גופה לא מיחייבא לאתויי שלמי שמחה: [כ] **ואי** כתב ראיה ולא כתב תפילין. אינו ר"ל דלא ליכתוב תפילין איצטריך ליכתוב אלא ה"ק לא ליכתוב תפילין היקישא דתפילין לת"ת: **ולא** בעי הקהל. פי' לא ליכתוב חיובא דנשים גבי הקהל אבל מצות הקהל [ל] בעי למיכתב: **ה"א** נילף ראיה ראיה מהקהל. וא"ת הא אמרינן מצה והקהל הוו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין וי"ל דמג"ש דראיה ראיה הוה אמינא [מ] דילפינן ראיה מהקהל: **ואנא** אמינא טפלים חייבים נשים [נ] לא כל שכן. וא"ת למה לי האי ק"ו נמי מני למילף הקהל ממצה [ס] לחייב נשים ואפילו לא כתיב [ע] נשים בהקהל כלל שכן שיעת כל שני כתובים וי"ל דאי לא כתיב נשים בהקהל [פ] ה"א אדרבה עילף ראיה דהקהל מעולת ראיה ולפטור דקאמר לעילי וא"ת כיון דלא נילף חיוב דהקהל ממצה למה לי דאמר ליכתוב רחמנא מצה ולא בעי הקהל [צ] בלא מצה נמי נפקא לן חיובא בהקהל מטפלים בק"ו טפלים חייבים וכו' וי"ל דאי לא כתיב נשים במצה הוה אמינא דמקל וחומר לא אתו נשים לחיובא דטפלים מעלו מנשים לפי שבאים לכלל חיוב אבל נשים [ק] אין סופן לבא לידי חיוב לא אבל השתא שמלינו דנשים חייבות במצה וטפלים פטורים מעתה נוכל לדון מק"ו בהקהל היכא דטפלים חייבים אינו דין שיהו נשים חייבות: **נשים** חייבות מנ"ל דיליף ממורא. וא"ת אמאי לא קאמר דילפינן ממזוזה ויש לומר דהוה מצי למימר דיליף ממזוזה וחד מיינייהו נקט וא"ת אם כן הוי מורא ומזוזה שני כתובין הבאים כאחד ואין מלמדין וי"ל דצריכי תרוייהו דאי כתב מורא ולא כתב מזוזה הוה אמינא דבמזוזה יהיו פטורים דילפינן מת"ת ואי כתב מזוזה ולא כתב מורא הוה אמינא דבמורא יהיו פטורין כדלקמן (דף לה.) דאין סיפק בידה לעשות: **ונילף** מת"ת. ואם תאמר אדרבה אית לן למילף ממורא לחיוב דהא אמר פ"ק דיבמות [ר] (דף ח.) כל היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן ואמר הר"ם דמסברא דמת"ת איכא טפי למילף כיון דאשכחן דנשים פטורות ממלוה יקרה וחביבה כת"ת [ש] דין הוא שיהו פטורין בכל השאר שלא הזמן גרמא ע"ל דסברא הוא למילף טפי מת"ת ממורא דשאני אב ואם דהוקש כבודם [ת] המקום [ת] ואין למילף שאר מצות מינה [ב] ע"ל דאין סברא לומר נילף ממורא דמורא נמי לפעמים דאינה חייבת היכא דרשות אחרים עליה כדאמרינן (לעיל דף ג.) אשה אין סיפק בידה לעשות: ולרבי

איצטריך. למיעוטא בהדיא: **מה להלן נשים חייבות.** בתמילת מצה לילה הראשונה: **ראיה.** מצות עשה היא יראה כל זכורך [ד]: **ראיה ראיה מהקהל.** דכתיב ביה (דברים לא) בבא כל ישראל לראות והתם נשים חייבות דכתיב [ה] האנשים והטף והטף: **ואדילפינן מתפילין לפטורא.** אמתני' (לעיל דף כט.) פריך דגמר כל מצות עשה שהזמן גרמא מתפילין לפטור את הנשים בבנין אב דמה מצינו בתפילין: **נילף.** בנין אב במה מצינו משמחה שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות: **בעלה משמחה.** אין חובת השמחה תלויה בה אלא על בעלה שישמחנה קרי ביה ושימחת: **אלמנה מאי איכא למימר.** הא כתיב בה שמחה דכתיב (דברים טז) והגר והיתום והאלמנה: **בשרויה אצלו.** לא נעשית היא אלא בעניה הכתוב מדבר ונעשויה מי שהיא שרויה אצלו במאכל ומשתה וכלי פשתן [ו]: **אי הכי תפילין וראיה נמי ניהוי שני כתובים כו'.** והיכי יליפת מתפילין לפטור הא כתיב פטורא בין בתפילין דאיתקיש לת"ת בין בראיה דכתיב זכורך להוציא את הנשים: **צריכי.** למיכתב פטורא בתרוייהו דלא גמירי מהדדי הילכך לאו למימרא דאין מלמדין איכתיב בתרוייהו אלא משום דלא הוה גמיר חד מחבריה כדמפרש ואזיל: **דאי כתב רחמנא.** פטורא דנשים בתפילין ולא כתב בראיה ה"א נילף [ז] ראיה מהקהל לחייב את הנשים: **א"ה מצה והקהל נמי צריכי.** ולאו שני כתובים הבאים כאחד ניהו ונילף שאר מצות עשה מיניייהו לחיובא: **למאי צריכי.** תרוייהו אלא חד מיניייהו נכתוב ונגמר מידך מייה עם כל שאר מצות עשה: **בשלמא אי הוה כתב.** חיובא בהקהל לא הוה אתיא מצה מייה בבנין אב דאמנא אמינא נגמר ג"ש מחג הסוכות ט"ו ט"ו מה להלן נשים פטורות דכתיב האזרח להוציא הנשים אף מצה נשים פטורות: **ואנא אמינא טפלים חייבין.** דכתיב (דברים לא) והטף: **מא"ל.** נילף כל מצות עשה שהזמן גרמא ממצה והקהל לחיובא: **ממורא.** אינ אמו ואביו מירלאו [ח] דילפינן ביה נשים לעיל (דף כט.) כשהוא אומר מירלאו הרי כאן שנים: **ונילף מתלמוד תורה.** לפטורא: ופדיון

מסורת הש"ם

שפה א מיי' פ"ג מהל' מגילה הל' ל סמג עשין רכו:

שפו ב מיי' שם פ"ח הל' ל סמג שם:

מוסף תוספות

א. כלומר בשלמי שמחה שאין נאכלין אלא בירושלים. ריטב"א. **ב.** בתוס' הרא"ש ליתא לתיבת ועוד. ועי' בהגהות וחידושים בשם בן ארזה. **ג.** בעלה משמחה שהתיוב על בעלה ולא עליה לפיכך לא קרינא בה ובאת שמה והא דקאמר בחגיגה דמחייבה אימיה משום בעלה ולא משום היא. תוס' ר"ה ו: וע"ש. **ד.** נילף הקהל במה מצינו ממצה. תוס' הרא"ש. **ה.** בתוס' הרא"ש. דאי לאו ק"ו. **ו.** אבל השתא דאיכא ק"ו מוקמינן ג"ש למילתא אחריתי וילפינן נמי האי ק"ו. תוס' הרא"ש. **ז.** דמשמע משום דכתיב מצה הוא דלא בעי הקהל מה ענין ק"ו זה אצל מצה. שם. **ח.** גבי אשת אח ואחות אשה. שם **ט.** דאשכחן דגדול מכיבוד אב כדאמרינן (פיאה פ"א מ"א) וא"ת כנגד כולן ומפריה ורביה כדאמרינן לעיל (כט:) ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ומהקרבת תמידין כדאמרינן במגילה (ג.) ואפ"ה פטר ביה נשים דין הוא דנילף מיניה לחומרא לאידך דלא חמירא כוותיה. שם. **י.** וכיון דחמירא כולי האי לא גמרינן מיניה לחומרא לאידך דלא חמירא כוותיה. ריטב"א. **ב.** כדאמרינן בסוף אלו מציאות (ב"מ לב.) דאע"ג דבכל התורה כולה קיימא לן דאין עשה דוחה את לא תעשה ועשה אי לאו דאשמועינן דכולכם חייבים בכבודי הוה אמינא דכיבוד אב ואם דחי עשה ולא תעשה משום שהוקש כבודם לכבוד המקום אלמא לא ילפינן שאר מצות ממורא. תוס' הרא"ש.

תורה אור השלם

1. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶל פְּנֵי הָאָדֹן יְיָ: שמות כג יז

גליון הש"ם

תוס' ד"ה ה"א כו' דילפינן ראיה מהקהל. עי' זבחים מ ע"א רש"י ד"ה אין מלמדים:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דאי כתב וכו' ונילף ראיה ראיה מהקהל: **(ב)** תוס' ד"ה ה"א ונילף ואמ"כ ל"ל ד"ה ואי כתב ואמ"כ ד"ה ולא בעי:

מוסף רש"י

סד"א נילף חמשה עשר וכו'. מה התם נשים חייבות בתמילת מצה ואע"ג דמצה מצות עשה שהזמן גרמא (שוכה כח.). **ראיה.** במצות ראיה כל זכורך שצריכין לראות בעזרה כרגל (חגיגה ב.). **נילף ראיה ראיה מהקהל.** דהוי נמי מצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות (חגיגה ד.). **אשה בעלה משמחה.** בנבל בנגדי צבעונין, בא"י בנגדי פשתן המגוהלים (ר"ה ו:). **וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדין.** מדלא כתיב אחד ונגמור כולהו מייה (לעיל כד.). מדהכי כתביה לאידך ולא ילפא מחבריה ש"מ דוקא הני קאמר (פסחים מה.). **מתלמוד תורה.** נשים פטורות דכתיב ולימדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם (עירובין כא.). **ופריה ורביה.** דכתיב פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה אים דלכו לבנות ואין אישה ברכה לבנים (שם).

מ) מגיגה ל. ע"ש, **נ)** ר"ה ו:, **ג)** [לעיל כד. וש"נ], **ד)** [שמות כג, יז], **ה)** [דברים לא], **ו)** [פסחים קט ע"א ע"ש], **ז)** [ויקרא יט, ג], **ח)** [לעיל בע"א בד"ה והרי תמילת], **ט)** [בתוס' רשב"י עוסף: לטעמא], **י)** [דברים כז, ז], **כ)** [שם ד"ה דמחייבא], **ל)** [ל"ל חייב לעלות להר הבית וכו'. ויעב"ץ ע"ש], **מ)** [ל"ל הכא. (רש"ש)], **נ)** [כל זה איתא בחגיגה ו:], **ס)** [בתוס' הרא"ש: בגוף הקרבן מחייבי נשי], **ע)** [בתוס' רשב"י: איצטריך למיכתב], **פ)** [נדל"ל עפלים, וכן בהמשך. (תפארת למשה)], **צ)** [נדל"ל אתן], **ק)** [לעיל ל ע"ב],

ולרבי יוחנן בן ברוקא [6]דאמר על שניהם הוא אומר [1]ויברך אותם אלהים [2]פרו ורבו מאי איכא למימר משום דהוה ת"ת ופדיון הבן שני כתובים הבאים כאחד [3]וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין ולרבי יוחנן בן ברוקא נמי ניהוו פריה ורביה ומורא שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין צריכי דאי כתב רחמנא מורא ולא כתב פריה ורביה הוה אמינא וכבשוה אמר רחמנא איש דדרכו לכבש אין אשה דאין דרכה לכבש לא ואי כתב פריה ורביה ולא כתב מורא ה"א [7]איש דסיפק בידו לעשות אין אשה דאין סיפק בידה לעשות לא וכיון דאין סיפק בידה לעשות לא תתחייב כלל צריכא הניחא למ"ד שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר אמר רבא [8]פפונאי ידעי לה לטעמא דהא מילתא ומנו רב אחא בר יעקב אמר קרא [2]והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך [9]הוקשה כל התורה כולה לתפילין מה תפילין מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות אף כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות ומדמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות הניחא למ"ד תפילין מ"ע שהזמן גרמא אלא למ"ד תפילין [10]מ"ע שלא הזמן גרמא מאי איכא למימר מאן שמעת ליה דאמר תפילין מ"ע שלא הזמן גרמא ר' מאיר וסבר לה שני כתובים הבאים כאחד [11]וכל[12] שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין ולר' יהודה דאמר שני כתובים הבאים כאחד מלמדין ותפילין מ"ע שלא הזמן גרמא מא"ל משום דהואי מצה שמחה והקהל שלשה כתובים הבאים כאחד ושלשה כתובים הבאים כאחד אין מלמדין: [13]וכל מצות לא תעשה וכו': [14]מנהני מילי [15]אמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל אמר קרא [3]איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם [4]השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה [16]דבי רבי אליעזר תנא אמר קרא [4]אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה דבי חזקיה [17]תנא אמר קרא [5]והמית איש או אשה השוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה [18]וצריכא דאי אשמעינן הך קמייתא משום כפרה חס רחמנא עלה אבל דינין אימא איש דבר משא ומתן אין אשה לא ואי אשמועינן הא משום דחיותה היא אבל כופר אימא איש

ופדיון הבן. דילפינן לעיל בפירקין (דף כט.) נשים פטורות מלפדות בניהם דכתיב[1] תיפדה תפדה: **ולר' יוחנן בן ברוקא דאמר.** חיובא בפריה ורביה כתיב בנשים היכי ילף תו שאר מצות עשה שלא הזמן גרמא לחיוב ממורא הא הוו מורא ופריה ורביה שני כתובים הבאים כאחד: **צריכי.** כלומר לאו באין כאחד נינהו ולמימרא דאין מלמדין אלא תרוייהו צריכי דאי הוה כתב חד לא גמיר אידך מינייה: **דרכו לכבש.** את הארץ במלחמה ואין דרכה כו' וכיון דלא קרינן בה וכבשוה לא קרינן בה פרו ורבו: **סיפק בידו לעשות.** לכבד את אביו שאין אימת אחריס עליו: **לא תתחייב כלל.** אפילו פטורה: **הניחא כו'.** לעיל קאי דאותיבנא נילף מת"ת ושניון משום דהוי ת"ת ופדיון הבן כו': **מא"ל.** נילף מת"ת ופדיון הבן שאר מצות עשה שלא הזמן גרמא לפטור: **פפונאי ידעי כו'.** תלמידיס שבפפונא ומנו רב אחא בר יעקב שהיה דר בפפונא כדאמר בהשותפין (ב"ב דף טו.) גבי שטן ופינחס דש"ס מתכוונו דרשה רב אחא בר יעקב בפפונא אתא שטן ונשקיה אכרעיה: **למען תהיה תורה ה'.** הרי כל התורה הוקשה לתפילין ולא שבקינן הקישא וגמרינן מבנין אב ממלה והקהל לזמן גרמא ולא מתלמוד תורה ופדיון הבן לשלא הזמן גרמא: **ומדמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות שלא הזמן גרמא נשים חייבות.** מדאיצטריך למיכתב היקישא למיפטרינהו מזמן גרמא מכלל דבשאר מצות חייבות: **הניחא כו'.** פלוגתא היא במסכת שבת (דף פא.) ובפרק בתרא דעירובין (דף לה.): **מא"ל.** א"כ איפכא איכא למילף דשלא הזמן גרמא נשים פטורות: **ומאי שמעת ליה דאי סברא ר"מ.** בעירובין ולדידיה לא איצטריך היקישא אלא כדגמרינן בריש מבנין אב וגמר מרמיה דהוי מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות ודקשיא לן לעיל ונילף ממלה והקהל לחיובא ר"מ סבר שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין: ופרכינן **ולרבי יהודה דאמר מלמדין.** בסנהדרין בפ' ד' מיתות (דף מז.) ואמר נמי בעירובין (דף לו.): דתפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא מא"ל מהיכא תיתי פטורא למצות עשה שהזמן גרמא: **משום דהוי שמחה כו'.** ולא סבירא לן כאביי דאמר לעיל אשה בעלה משמחה: **לכל עונשין.** ולאוין [2]עונשין מלקות הן: **דבי ר' אליעזר תנא כו'.** לאו לפרושי מתני' מייתי לה אלא איידי דאייתינא עונשין מייתי נמי אגב מהיכא איתרבו לדיני ממון ומיתה למות על ידן והורגן: **לכל מיתות.** שיתחייב ההורגן עליהם מיתה וכן השור כופר: **הך קמייתא.** דמשתעי בקרבן שבועת הפקדון דנזל הגר בפ' נשל: **דחיותה היא.** דאי ליתא בכלל דינין אין לה חיים הכל נחלין אותה והיא נחלת את אחריס והכל בדילין הימנה: **אבל כופר.** והמית איש או אשה דמשתעי גבי כופר דשור המועד שהרג את האדם: דאיכא

ת"כ ליכא אלא ג' כתובים ומאי מתרץ (ב) ר' יהודה דאמר מלמדין ממ"ע שהזמן גרמא אימא דילף לחיוב ממלה והקהל וי"ל דמוקי קידוש היום בהדי מלה והקהל והוו ג' כתובים ואין מלמדין ונשים [3]חייבות בקידוש היום מן התורה דכתיב (שמות כ) זכור את יום השבת זכרהו על היין וכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה: **משום** כפרה חס רחמנא עליה. ות"ת כ"ש דאם לא נכתבה חס עליה עפי דאין עליה לא עונש ולא חטא וי"ל דמכל מקום איצטריך [4]כפרה היכא דכתיב בה עונש לנשים בהדיא כגון גבי עריות: אים

ולרבי יוחנן בן ברוקא מורא ופריה ורביה שני כתובין. ות"ת אמאי לא [5]קאמר לרבנן ליהוו מורא ומזוזה ג' כתובים ולמאי דפריסית לעיל[6] דתרוייהו צריכי אתי אפיר: **מכלל** דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות. פי' בקונטרס מדאיצטריך קרא להיקישא למיפטר נשים מזמן גרמא מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות פירוש דאי ה"ל פטורות אמאי איצטריך הקישא דתפילין למיפטר נשים מזמן גרמא בלאו הכי נמי הוה ידעינן השתא כשלא הזמן גרמא ולא נהירא דהיכי מצי שתיק מהקישא דתפילין אדרבה אי שתיק מיניה הוה ילפינן ממלה והקהל דמ"ע שהזמן גרמא דנשים חייבות לכך פירש ר"י מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות דאי פטורות הוה ליה למיכתב הקישא דתורת ה' בפיך על מ"ת או על פדיון הבן להקישה אליו ולומר כי היכי דנשים פטורות מתלמוד [7] או מפדיון דהיינו מ"ע שלא הזמן גרמא ה"נ פטורות מכל מ"ע שלא הזמן גרמא כמו דמקיש לפטור דהזמן גרמא לתפילין אלא ס"מ מדכתב הכי היקישא לתפילין דהוי הזמן גרמא מכלל דשאר מצות עשה שלא הזמן גרמא חייבות:

אלא למ"ד תפילין הוי מ"ע שלא הזמן גרמא מאי איכא למימר. פי' הקונטרס דאדרבה איפכא הוה לן למימר דשלא הזמן גרמא נשים פטורות מתפילין ושהזמן גרמא נשים חייבות ממלה והקהל דסבר שני כתובים הבאים כאחד מלמדים ומשני מאן שמעת ליה דתפילין לא הוו זמן גרמא רבי מאיר וסבר לה אין מלמדים ופירש בקונטרס דלדידיה לא איצטריך הקישא אלא כדגמרינן לעיל מבנין אב וגמרינן מרמיה דהוי מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות ודקשיא לן נילף ממלה והקהל לחיובא ר"מ סבר שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים עכ"ל[8] והיינו טעמא דמ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות דדוקא במלה והקהל כתב רחמנא לומר דחייבות אבל כל מ"ע שהזמן גרמא בעלמא נשים פטורות דסיון דאין מלמדין הוו כמו מיעוטא דוקא הני חייבות אבל אמריי לא[9] וא"ת תינח זמן גרמא אבל שלא הזמן גרמא מנא ליה דחייבות וי"ל דיון דת"ת ופדיון הבן הוו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין הוו כמו מיעוטא דוקא הני פטורות אבל שלא הזמן גרמא בעלמא נשים חייבות:

משום דהוי שמחה מצה והקהל שלשה כתובים הבאים כאחד. וא"ת מרמת הכיא דמ"ע שהזמן גרמא דפטורות דליכא למילף ממלה והקהל [10]דאיכא שמחה בהדייהו הוו שלשה כתובים הבאים כאחד [11]כדפריסית אלא דמ"ע שלא הזמן גרמא מנ"ל דחייבות אימא דפטורות מתלמוד תורה ופדיון הבן וי"ל דליתא דר' יוחנן בן ברוקא והוו ג' כתובים הבאים כאחד ת"ת ופדיון הבן ופריה ורביה וא"ת ולאביי דאמר לעיל (דף לד.): אשה בעלה משמחה

שפז א מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' ג סמג לאוין נא:

שפח ב מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ה סמג לאוין קכה:

תורה אור השלם

1. וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל הָאָרֶץ:
בראשית א כח
2. וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְיָ בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְיָ מִמִּצְרָיִם:
שמות יג ט
3. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיְיָ וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא:
במדבר ה ו
4. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם:
שמות כא א
5. וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בְּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת:
שמות כא לו

מוסף רש"י

על שניהם הוא אומר כו'. דאשה נמי מיפקדה לפריה ורביה (גיטין מג.). **דסיפק בידו לעשות.** יכול, שאין מוחה בידו (לעיל לא.). **פפונאי.** נני פפונאי, שם מקום (ב"ק נד.). **הניחא למ"ד תפילין מצות עשה שהזמן גרמא.** וקסבר לילה לאו זמן תפילין מ"ע שבת ויו"ט לאו זמן תפילין הילכך כיון דאיכא שבת דלא מחייב בה זמן גרמא הוא (לעיל ל.). **תפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא.** מצות תפילין כל שעה גם בשבת דאי מפקת הוי להו זמן קבוע (עירובין צו.). **לכל עונשין שבתורה.** לאו וכרת, אבל עשה לא הוי עונש, הלכך מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, אבל לא תעשה כן שהזמן גרמא כן שלא הזמן גרמא נשים חייבות (יבמות פד.). מכאן שהנשים חייבות על כל לא תעשה שבתורה שהרי עונשן מלקות (פסחים מג.). **אשר תשים לפניהם.** כולן בכלל (ב"ק טו.). **הך קמייתא.** אים לו אשה כי יעשו דמשתעי בקרבן (שם). **משום כפרה חס רחמנא.** דתיהוי כאיש לענין כפרה (שם). **משום דחיותה היא.** לחי לא הוא: בכלל דינין הוי פרשי מגרי מינה (שם).

מוסף תוספות

א. ואומר השר מקוצי דא"ע למיגמר מראי"ה כפרש"י אלא. תוס' ישנים מובא במהרש"א וע' מהרש"ל ועצמו"י שמפרשים תוס' לשיטת רש"י. ב. וכן כל דוכתא דאמרינן ב' כתובים אין מלמדין הא איפכא מלמדין בלא שום קרא אחרינא. שם.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מכלל וכו' מתלמוד תורה או מפדיון הבן דהיינו מ"ע: (ב) ד"ה משום דהוי וכו' ומאי ממרן לר' יהודה:

עין משפט נר מצוה

1. ויברך אתם אלהים. ויאמר להם אלהים, וכ"ה בספוק ובימות, [2]עונשין מלקות הן: דבי ר' אליעזר תנא כו'. לאו לפרושי מתני' מייתי לה אלא איידי דאייתינא עונשין מייתי נמי אגב מהיכא איתרבו לדיני ממון ומיתה למות על ידן. [3]חייבות בקידוש היום. דכתיב זכור, ולכאורה הוא יתור לשון, [4]כפרה חס. [5]קאמר לרבנן ליהוו מורא ומזוזה. [6]דתרוייהו צריכי. [7]מלמדין. [8]דאמר מלמדין. [9]אמאי לא. [10]דאיכא שמחה. [11]כדפריסית. [12]אבל. [13]אבל. [14]מנהני מילי. [15]אמר רב יהודה. [16]דבי רבי אליעזר. [17]דבי חזקיה. [18]וצריכא. [1]תיפדה תפדה. [2]פרו ורבו. [3]איש. [4]אשר תשים. [5]והמית. [6]דתרוייהו צריכי. [7]מלמדין. [8]פפונאי. [9]אמאי לא. [10]דאיכא שמחה. [11]כדפריסית. [12]אבל. [13]אבל. [14]מנהני מילי. [15]אמר רב יהודה. [16]דבי רבי אליעזר. [17]דבי חזקיה. [18]וצריכא. [1]תיפדה תפדה. [2]פרו ורבו. [3]איש. [4]אשר תשים. [5]והמית. [6]דתרוייהו צריכי. [7]מלמדין. [8]פפונאי. [9]אמאי לא. [10]דאיכא שמחה. [11]כדפריסית. [12]אבל. [13]אבל. [14]מנהני מילי. [15]אמר רב יהודה. [16]דבי רבי אליעזר. [17]דבי חזקיה. [18]וצריכא.